

SECTION 5

PHILOLOGICAL SCIENCES

УДК 81`24

Недашківська Т. Є.

к. філол. н., професор,
завідувач кафедри слов'янської і
германської філології та перекладу,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7810-8773>

Булич Д. В.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, 4-й курс,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

OD "CZEŚĆ" DO "MOJE USZANOWANIE": ЯК СТАТИ СВОЇМ У ПОЛЬСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Процес інтеграції іноземців у нове для них суспільство, в тому числі в польське, вимагає комплексного засвоєння не лише фонетики, орфографії, лексики, граматики, але й глибокого розуміння соціокультурних кодів, які регулюють міжособистісну взаємодію в різних контекстах інструментом мови.

Лінгвокультурну адаптацію в сучасній науці розглядають як систему опанування іноземної мови в умовах відповідного інокультурного середовища, в безпосередньому контакті з носіями мови; процес і результат пристосування реципієнта до мовних патернів приймаючої культури, що відбувається інтегровано з освоєнням її цінностей, норм, зразків поведінки тощо [3]. Володіння комунікативними можливостями, що варіюються від цілком неформального вітання «Cześć» до гіперформального застарілого вислову «Moje uszanowanie» слугує надійним виміром комунікативної компетенції та здатності іноземця правильно розрізняти соціальні ситуації. Аналіз мовної поведінки мігрантів, зокрема українців, у Республіці Польща підтверджує, що механічне перенесення комунікативних зразків рідної мови на чужу лінгвокультурну основу обов'язково призводить до прагматичних збоїв і комунікативних промахів. З огляду на це, системне дослідження специфіки та практичне використання польського мовного етикету та

екстралінгвальних норм лишається актуальним для формування ефективних способів акультурації. Ступінь лінгвокультурної інтеграції вимірюють зокрема здатністю іноземця застосовувати форми звертання відповідно до вікових, гендерних та статусних характеристик співрозмовника та особливостей конкретної комунікативної ситуації.

Комунікативні виміри польської мови відіграють роль інструментів соціального позиціонування. Одним з таких є концепт ввічливості, для якого характерний високий рівень лексикалізації та граматикалізації. Через це комунікант змушений постійно аналізувати статусно-рольові позиції учасників комунікації.

Вибір оптимальної форми звертання зумовлений історично. У сучасних умовах зберігається вплив ієрархічності польського суспільства та міцних традицій салонної шляхетської культури, які, зрозуміло, зазнали суттєвих трансформацій в індустріальну та постіндустріальну епоху, але так чи інакше діють і тепер як у повсякденній, так і в діловій комунікативній практиці. Проте все ж таки в демократизованих стосунках переважає неформальне вільне привітання, нейтральне формальне також активно вживане, а підкреслено ввічливі форми сприймаються як архаїчні.

Неформальний тип найповніше представлений вітанням «Cześć», застосовується переважно в умовах симетричних відносин, коли співрозмовники мають рівний соціальний статус, належать до однієї вікової групи або перебувають у тривалих товариських стосунках. Використання цієї форми підспудно виражає відсутню чи мінімальну соціальну дистанцію та автоматичний перехід на «ти». У студентській і в корпоративних культурах із підкреслено горизонтальною структурою управління виражена потужна тенденція до розширення вжитку неформальних вітань та зниження загального рівня формальності дискурсу. Іноземці часто припускаються системної помилки, коли поширюють цю специфічну форму на ситуації асиметричної комунікації або інституційного спілкування, що безпомилково сприймається автентичними носіями мови як прояв фамільярності, неповаги та грубого порушення соціальної субординації.

Адекватна здатність чітко розмежовувати комунікативні ситуації, в яких є доречним використання вітань «Cześć», «Hej» або сленгового «Siema», свідчить про належне розуміння неписаних правил групової суспільної взаємодії. Некоректне вживання неформального вітання може мати серйозні наслідки і призводити до прихованої чи явної

маргіналізації людини в консервативному професійному або академічному середовищі, оскільки воно руйнує базові очікування стосовно нормативної і прийнятної мовної поведінки [5].

Формальний комунікативний тип звертань у польській мові без варіантів спирається на системне використання гонорифічних [4] конструкцій з ключовими лексемами чоловічого та жіночого роду однини відповідно Pan і Pani та множини Państwo. Ця система звертань значно складніша порівняно зі стандартними парадигмами східнослов'янських мов, оскільки обов'язково вимагає характерного узгодження дієслова в третій особі однини або множини для прямого звертання до комуніканта.

Стандартне вітання Dzień dobry функціонує як універсальний маркер нейтрально-формальної і поважної комунікації, тоді як спеціалізовані формули Moje uszanowanie чи Kłaniam się виявляють найвищий ступінь мовленнєвої поваги, що історично межує з архаїчною підкресленою ввічливістю. Ці вирази мовці свідомо використовують для демонстрації глибокої персональної поваги до співрозмовника, найчастіше до людей значно старшого віку, носіями найвищого соціального чи посадового статусу, видатними особами, наприклад науковцями. Упевнене володіння цими культурно значущими етикетними формулами може бути природним для автентичного мовця, але виявляє винятковий рівень лінгвокультурної компетентності мігранта та його обізнаність з історико-культурним контекстом Польщі.

Перехід від формального до неформального спілкування, який соціолінгвістика іменує przejście na ty, у польській комунікативній культурі становить регламентований етикетний ритуал зі спеціальними словесними формулами. Пропозицію висловлює зазвичай особа з вищим соціальним статусом, керівник, чоловік старшого віку або жінка в різностатевій міжособистісній комунікації. Недотримання цього традиційного правила неприпустиме для автентичного мовця, а стосовно іноземця класифікується як грубе порушення ділового та світського етикету і відкрито свідчить про нездатність або небажання органічно асимілюватися в ієрархічних інституційних структурах польського суспільства.

Мігранти з картиною світу, побудованою рідною мовою, можуть несвідомо переносити норми мовленнєвої поведінки рідної культури на новий для себе ґрунт, оскільки так чи інакше працює прагматична інтерференція. Українські мігранти помилково спираються на

генетичну та лексичну близькість обох слов'янських мов, тому не одразу усвідомлюють прагматичні розбіжності у вираженні прохання, відмови, незгоди або зауваження.

Польська культура спілкування історично тяжіє до використання непрямих висловлень, тому активного пом'якшують їхню категоричність, що в лінгвістиці називають терміном мітигація [4]. Прямі спонукальні або наказові конструкції, які в українській повсякденній мові можуть сприйматися як цілком нейтральні та прийнятні, у польському прагматичному контексті звучать надмірно категорично, навіть агресивно і авторитарно, потребують пом'якшення за допомогою умовного способу або певних модальних дієслів. Для побудови довготривалих та довірливих стосунків з представниками польського соціуму українцю необхідно навчитися пристосовувати власні висловлення відповідно до вимог польської ввічливості, і це може стати критично важливою умовою для подальшого власного розвитку мігранта.

Не менш складною для освоєння в польськомовному середовищі є проблема небезпечних семантичних зсувів та міжмовної омонімії, або так званих хибних, або фальшивих друзів перекладача [1], які здатні миттєво призвести до непередбачуваних комунікативних невдач, а іноді й до відверто комічних або гостро конфліктних ситуацій. Контрольоване ставлення до підбору лексики власних висловлень, високий самоконтроль та прагнення до уникнення структурного калькування є необхідними умовами для досягнення бажаного рівня «свого» у новому мовному середовищі, що може мати різне забарвлення. Успішна інтеграція вимагає повної і безповоротної відмови від етноцентричного підходу до щоденної комунікації та максимально свідомого, раціонального прийняття нових прагматичних і соціокультурних установок [2].

Органічне безконфліктне життя мігранта в польському суспільстві неможливе без глибокого засвоєння системи невербальних кодів, які природно супроводжують та доповнюють будь-яку вербальну комунікацію. Польська культура комунікації чітко визначає специфічні фізичні параметри міжособистісної дистанції. За статистикою, вона дещо довша і консервативніша порівняно зі звичками людей зі Східної Європи, але коротша, ніж у вихідців зі Скандинавії. Будь-яке неспровоковане порушення меж особистого простору під час ділової чи приватної розмови підсвідомо сприймається поляками як прихована

агресія, фамільярність або надмірна нав'язливість, що руйнує спілкування.

Кінесична поведінка, і зокрема стабільний зоровий контакт, відіграє ключову роль у швидкому встановленні з поляками психологічної довіри: уникання прямого погляду під час обміну репліками може бути сприйнята як ознака нещирості, приховування інформації або невпевненості в собі. Етикетне рукостискання в польській повсякденній, діловій та світській культурі має історично зумовлену гендерну та статусну особливість, вимагає неухильного дотримання черговості подачі руки. Наприклад, традиція цілування руки жінці на знак вітання викликає сумнів, навіть іронію в молодих людей, стрімко втрачає колишню обов'язковість у прагматичному корпоративному середовищі, тому досі залишається безумовним яскравим маркером підкресленої класичної галантності в елітарних соціальних колах. Адекватна і миттєва реакція на подібні невербальні жести та здатність їх доречно і природно відтворювати безпомилково засвідчують глибоке розуміння іноземцем як історичного бекграунду, так і складних сучасних тенденцій польської національної ментальності. Повна синхронізація вербальних і невербальних реакцій забезпечує семантичну цілісність комунікативного акту та безпосередньо сприяє формуванню стабільного позитивного соціального іміджу мігранта [7].

Належний рівень практичного володіння тонкими нюансами польського мовного етикету прямо корелює з базовими показниками соціальної мобільності та кар'єрної успішності іноземних громадян на висококонкурентному польському ринку праці. Кваліфіковані працівники, які в своїй діяльності виявляють високий рівень прагматичної та лінгвокультурної компетентності, значно швидше долають так звану «скляну стелю» та успішно потрапляють в керівні управлінські структури місцевих та міжнародних компаній. Здатність ефективно вести складні переговори, показувати цілком адекватний рівень ділової формальності, аргументувати свою корпоративну позицію без мінімального порушення норм академічної ввічливості та максимально коректно реагувати на жорстку критику значно підвищує професійну цінність такого фахівця. Сучасні працедавці сприймають комунікативну адаптивність не лише як лінгвістичний інструмент, але і як надійний індикатор ментальної та інтелектуальної гнучкості співробітника та його інтегрованості до внутрішньої корпоративної культури. Не дивно, що особи, які свідомо чи несвідомо ігнорують звичні правила, обмежуються лише функціональним лексичним

мінімумом мови, зазвичай стикаються з тривалою професійною стагнацією, відсутністю кар'єрних перспектив та глибинною соціальною ізоляцією. Такі люди переважно залишаються замкненими у тісних межах власних етнічних середовищ, не можуть реалізувати можливості для продуктивного професійного росту та позбавляють себе рівноправного доступу до розвинених економічних та соціальних ресурсів. Цілеспрямовані інтелектуальні вкладення в знання й усвідомлення соціокультурної прагматики польської мови безпосередньо трансформуються в потужний та реальний соціальний капітал, який безальтернативно забезпечує стабільний правовий та економічний статус у новому для мігранта суспільстві [6].

Таким чином, реалізація можливості стати повноцінно «своїм» у польському суспільстві та комунікативному середовищі – це закономірний результат тривалої, систематичної та глибоко усвідомленої аналітичної роботи українськомовного мігранта. Перехід на більш високий рівень інтеграції – від використання найпростіших базових форм ввічливості до вільного імпровізованого оперування складними гонорифічними конструкціями – віддзеркалює еволюцію реального соціального статусу мігранта-українця та процес його просування та вкорінення в нову західнослов'янську культуру. Для успішного подолання міжмовної інтерференції в процесі оволодіння високим рівнем польської носій української мови потребує детального розуміння особливостей функціонування формальних та неформальних лінгвістичних засобів. Оволодіння невербальними засобами дозволяє ефективно та безконфліктно орієнтуватися в сучасному польському соціумі. Лінгвокультурне освоєння у цьому контексті стає не примітивним фактором побутового порозуміння, а ключовим інструментом для подолання соціальної дистанції, побудови рівноправних партнерських стосунків із автентичними носіями мови та досягнення повноцінного суспільного освоєння. Відмова від бездумного копіювання рідних комунікативних та поведінкових моделей в новому культурному середовищі, натомість глибоке засвоєння лінгвокультурної прагматики іноземної, зокрема польської, мови продовжує бути максимально раціональною і науково обґрунтованою технологією успішної соціалізації, психологічного комфорту та максимальної професійної реалізації особистості в іншопольському суспільстві.

Список літератури

1. Бокова П. М. "Фальшиві друзі перекладача": проблеми, труднощі та особливості перекладу (на матеріалі іспанських фразеологічних одиниць) *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2013. Вип. 23. С. 21–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2013_23_6 (дата звернення: 10.05.2026).
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
3. Велика українська енциклопедія URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 10.05.2026).
4. Горох. Українські словники. URL: <https://goroh.pp.ua/account/login?returnUrl=/users/me> (дата звернення: 06.05.2026).
5. Масенко Л. Т. Нариси з соціолінгвістики. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 243 с.
6. Радевич-Винницький Я. К. Етикет і культура спілкування : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 291 с.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.